

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора педагогічних наук, професора Валерія Сергійовича Маслова
на дисертацію Ярослава Вікторовича Долгих на тему “Підготовка
майбутнього фахівця музичного мистецтва до соціокультурної
діяльності в процесі фахової підготовки”, подану до захисту на
здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01
Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 - Освітні, педагогічні науки**

Актуальність теми дисертаційної роботи, її зв'язок з галузевими науковими програмами

Формування особистості професіонала, створення необхідних умов для генерування імманентно притаманних йому психологічних якостей, озброєння спеціальними знаннями, уміннями та навичками завжди було і залишається актуальним завданням освітніх закладів і освіти в цілому на всіх етапах розвитку людства. Але сучасний період розвитку та функціонування нашого соціуму характеризується значною політичною та економічною нестабільністю, певною моральною та соціальною конфліктністю, зниженням ступеня авторитетності традиційних державних інституцій і ще багатьма чинниками, які свідчать про нагальну потребу інструментів фасилітації у стабілізації та коригуванні його внутрішніх процесів. Чимало інноваційних явищ спостерігається останніми десятиліттями серед різних верств населення нашої планети. Перш за усе це – “глобалізація, примат інформаційних технологій, кроскультурні процеси”. Не кожна людина може за цих умов самотійно зорієнтуватися, розібратися у тому, що добре, а що ні, надійно адаптуватися до таких швидких змін і обрати свій авторський шлях подальшого життя. Для когось це – руйнація сталих, спокійних позицій, норм мислення та існування, а для багатьох – шлях до нестандартного, оновленого, творчого руху вперед до подальшого розвитку. Стають

необхідними нові дієві можливості, методи, прийоми, форми та засоби вирішення загальнолюдської проблемної ситуації.

Одним з таких впливових засобів, здатних заспокоювати та єднати людей, зближувати їхні світоглядні позиції, впливати на настрої та психічні стани, стимулювати і формувати мотиви продуктивної суспільно-корисної діяльності, завжди був і продовжує залишатися важливий вид мистецтв – музика. Досягати майстерності застосування музичних можливостей з цією благородною метою дає змогу педагогічна і одночасно культурологічна система у складі таких структурних елементів, як заклад освіти, викладач і його учень – майбутній фахівець, процес його фахової підготовки з відповідними формами, методами, прийомами і засобами навчально-виховної роботи, нормативний рівень соціокультурної діяльності цього фахівця як мета і результат такої підготовки тощо.

Національна музична культура протягом тривалих часів свого існування і еволюційного розвитку накопичила багатопокілінний ґрунтовний досвід створення сприятливих умов плідної творчості усіх причетних до цього виду мистецтва. Це й практики-виконавці, й розробники нових та модернізованих форм, що наповнюють їх авторським змістом – композитори. Це також музикознавці, науковці-дослідники, критики, слухачі. Разом з тим важливою сферою є діяльність викладача, що готує майбутнього професійного музиканта до соціокультурної діяльності.

Актуальність провідної проблеми дисертації загострюється внаслідок невирішеності низки суперечностей між:

- динамічними координатами сучасного соціокультурного середовища з усією палітрою;
- особливостей та специфічних характеристик і відверто недостатнім рівнем загальнолюдської і професійної підготовленості сформованого у закладі освіти фахівця музичного мистецтва;

- рівнем умінь та навичок соціокультурної діяльності музикантів та відсутністю належних концептуальних установок орієнтації на актуальну соціокультурну ситуацію;

- традиційною системою підготовки музикантів-професіоналів з класичним підходом до теоретичного та практичного навчання і актуальною потребою змін у “соціальному замовленні”, яке висуває життя у вигляді необхідності багатоканальної діяльності музиканта;

- активізацією полікультурних комунікаційних обмінів та відсутністю потрібних знань, умінь та навичок соціокультурної діяльності.

З урахуванням цих положень дисертант переконливо доводить *актуальність* за сучасних умов необхідності свого звертання до проголошеної наукової проблеми та її дослідження на авторитетному дисертаційному рівні.

Результати проведеного здобувачем аналізу класичних наукових розробок і сучасних досліджень у галузі педагогіки і психології, філософії і соціології, культурології і мистецтвознавства показали, що спеціального комплексного педагогічного дослідження з питань теорії та практики підготовки майбутніх професійних музикантів до соціокультурної діяльності досі не проводилося. Це підтверджує своєчасність та актуальність цього дисертаційного дослідження .

Отже, дисертаційне дослідження Ярослава Вікторовича Долгіх “Підготовка майбутнього фахівця музичного мистецтва до соціокультурної діяльності в процесі фахової підготовки” може зі значною впевненістю бути визнане таким, що на часі, оскільки його розробник мав спробу виокремити і впровадити в систему вищої освіти свої позиції, наукові погляди, безпосередньо структурно-функціональну модель підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва до такого важливого у наш час певного зниження культурної планки суспільства наряду роботи, як соціокультурна діяльність. Автор вважає, що його інноваційні підходи, позиції щодо

творчого коригування ситуації з підготовкою музичних кадрів до безпосередньої роботи з людьми можуть забезпечити необхідний сучасному суспільству результат.

Дослідження виконане у відповідності до науково-дослідної теми кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка “Соціально-професійне становлення особистості” (державний реєстраційний номер 0116U003481). Тема затверджена рішенням вченої ради цього закладу освіти (протокол N2 від 24 вересня 2018 року).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться у дисертації

Дисертант у процесі свого дослідження розглядав під різними кутами зору як класичні, традиційні ситуації з підготовкою музикантів-професіоналів до практичного застосування своїх фахових можливостей у роботі в соціумі, так й нові, недавно згенеровані ідеї, пропозиції та думки колег у галузі музично-педагогічної діяльності. На цьому фундаменті формувалися авторські позиції, виникали нові погляди з урахуванням швидкоплинних сучасних змін у соціумі, мистецькій освіті та музичному мистецтві.

Автором долається традиційна відірваність музичної освіти від повсякденного людського життя завдяки інноваційному погляду на неї як на соціальний інститут.

Здійснено розгляд логічної кореляції культурного життя суспільства, діяльнісного функціонування системи підготовки музичних професіоналів та їхньої практичної роботи після отримання відповідної освіти.

Проведено методологічний аналіз практичної діяльності фахових музикантів з позицій теорії соціокультурної діяльності.

Вдало здійснено застосування науково-прагматичних підходів у процесі генерування ідеї та розробки структурно-функціональної моделі, виділенні феномена формування музичної ідентичності в якості стимулятора-

мотиватора творчої діяльності здобувачів. Слушними є ідеї застосування природнього юнацького критичного максималізму з благородною метою активізації пізнання здобувачів та реалізації принципів праксиалізації системи музичної освіти у конкретних актуальних соціальних умовах.

Ступінь обґрунтованості сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій. Оцінка змісту дисертації.

У відповідності з метою свого дослідження автор зумів теоретично обґрунтувати і перевірити експериментальним чином ефективність сформульованих педагогічних умов сприяння ефективній підготовці майбутнього фахівця музичного мистецтва до соціокультурної діяльності у навчально-виховному процесі. Проголошені наукові положення, висновки та рекомендації знайшли своє переконливе підтвердження результатами функціонування науково-педагогічної дослідницької системи, представленою у вигляді сукупності взаємопов'язаних та взаємообумовлених методів, форм, прийомів, засобів дослідження, функціонально синтезованих у відповідних методиках і технологіях. У процесі доведення своїх наукових поглядів автор застосував репрезентативну і добре розгалужену систему дослідницьких форм, методів, прийомів і засобів. Вивчено, проаналізовано і творчо залучено значний масив літератури з різних наук і галузей. Переконливо використано інформаційний зоровий ряд і статистичний матеріал у рамках актуальних наукових норм і вимог.

Зміст дослідження свідчить про багаторічну кропітку працю дослідника, його особисту фундаментальну теоретико-методологічну підготовленість і методичну озброєність, наукову та загальнолюдську ерудицію. Логічно і системно оформлені авторські ідеї подано у трьох розділах, вступі, висновках і додатках.

У першому розділі розглядаються основні методологічні питання аналізованої у дисертації наукової проблеми, де академічна музична освіта розуміється і вивчається як соціальний інститут. Фахова музична освіта

розглянута автором засобом соціологічного інституційного підходу. Він визначив три виміри суспільного буття: рівень функціонального призначення, рівень статусно-рольової системи, рівень соціальної практики. У сполученні з повагою до професійних дидактичних шкіл наголошено на ціннісній унікальності неакадемічних музичних практик, що домінують у сучасному соціокультурному середовищі. З іншого боку, визнана потреба переосмислення освітньої концепції професійної підготовки музикантів замість сучасної, що створює “штучне середовище” діяльності цих фахівців.

Актуальна соціокультурна обстановка в соціумі подається автором у контексті єдності фахової музичної освіти і професійної діяльності музикантів, а музична практика розглядається крізь призму теорії соціокультурної діяльності. Констатований факт спрямованості діяльності музикантів на забезпечення культурної динаміки за комунікативними принципами. Визначено перемінний характер соціокультурної комунікації і чотири її основні комунікативно-функціональні проєкції. Нам видається вельми цікавим нестандартне авторське визначення соціокультурної діяльності.

Другий розділ присвячений організаційно-педагогічним умовам підготовки майбутнього музиканта до практичної соціокультурної діяльності. Тут викладена авторська стратегія втілення певних організаційно-педагогічних умов у практику функціонування системи підготовки музикантів до соціокультурної діяльності.

Зміст його викладений у чотирьох підрозділах. Інтерес викликає структурно-функціональна модель підготовки фахівця до практичної роботи, в основі якої категорія та зміст поняття “соціокультурна компетентність”. Модель містить цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-змістовий та діагностико-результативний блоки. Цікавий психологізований підхід автора до формування системи мотивів як збудників пізнавальної

активності шляхом сприяння формуванню музичної ідентичності (підрозділ 2.2).

Вельми корисним для навчальної практики видається “розвиток критичного мислення як когнітивного ідентифікатора сучасної музичної еліти”. Проблема сутнісних ознак та факторологічних якостей соціальної еліти, у тому числі музичної, для нашого сучасного суспільства стала вельми важливою. Викликає розуміння і повагу підхід дисертанта до принципового визначення поняття “музична еліта” з урахуванням виникнення ознак небезпечної соціальної тенденції визнання елітарності особистості лише за рівнем її матеріальної забезпеченості. Окремим підрозділом представлено авторську концепцію організації навчального процесу за принципами діяльнісної концепції музичної освіти, яка може характеризуватися як універсальна і придатна для практичного використання в освітніх підсистемах інших видів мистецтв.

У відповідності до класичних вимог проведено експериментальну перевірку педагогічних умов підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва до соціокультурної діяльності (*Розділ 3*). Подано опис змісту та результатів початкової діагностики рівня готовності майбутнього фахівця музичного мистецтва до цієї складної діяльності. У процесі експерименту застосовано авторську методику реалізації організаційно-педагогічних умов підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва до соціокультурної діяльності. Експеримент проведено протягом понад двох років у трьох навчальних закладах різних регіонів країни. Представлено матеріали констатувального та формувального етапів, а також підсумкові матеріали обробки та інтерпретації результатів узагальнювального етапу педагогічного експерименту.

Вступ до дослідження містить необхідні у відповідності з формальною логікою, сталою практикою і науковими традиціями, розкриває визначені чинними вимогами актуальних керівних документів до напрацювань цього

рівня положення. З матеріалів кожного з трьох розділів дисертації і усього дослідження зроблено відповідні “Висновки”, що витікають зі змісту, відповідають провідним ідеям і дають можливість відслідкувати у стислому вигляді еволюційний процес розвитку авторської концепції за змістом основних змістових блоків дисертаційного тексту. Достатньо репрезентативним є список використаної літератури, що характеризує коло наукових інтересів автора, логічно структуровано по розділах. Завершують дисертацію перспективні щодо подальшого науково-методичного застосування та змістовні “Додатки”, що позитивно ілюструють технологічний процес тривалого авторського руху від формулювання теми до отримання кінцевих результатів дисертаційного пошуку.

Зміст дисертації відповідає сталим нормам і традиціям викладу результатів наукового дослідження на рівні дисертації. Забезпечений логічний та послідовний опис розвитку наукової авторської ідеології за принципом “від простого до складного”. Роботу оформлено належним чином у відповідності до сучасних вимог відповідних керівних документів, що регламентують оформлення наукового процесу.

Матеріали дослідження викладено доступною, грамотною літературною науковою мовою відповідно до актуальних лінгвістичних і наукових рекомендацій. Текст зручно оформлений для сприйняття та засвоєння читачем. Робота не перевантажена зайвими масивами тексту, посиланнями, ілюстраціями, додатками, що не підтверджують та іноді спростовують авторські погляди чи є зайвими.

Достовірність та наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* автор:

- запропонував теоретико-методологічні основи підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва до соціокультурної діяльності;

- розглянув систему фахової академічної музичної освіти з позицій соціологічної науки та її інституційного підходу до аналізу соціальних процесів та явищ;

- обґрунтував на теоретичному рівні багатовекторний підхід до тлумачення та розуміння місця і ролі музичного мистецтва в сучасній соціокультурній системі;

- сформулював авторські визначення системного поняття “соціокультурна діяльність фахівців музичного мистецтва” та його складових елементів;

- з’ясував кореляцію актуальної соціокультурної обстановки, основних вимірів навчання (психологічний, пізнавальний, діяльнісний) і принципів організації освітнього процесу;

- розробив, обґрунтував теоретично і перевірів експериментальним шляхом структурно-функціональну модель підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва до соціокультурної діяльності;

- визначив перелік та зміст організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх музичних фахівців до практики соціокультурної діяльності, критерії, показники та рівні готовності до цієї роботи;

- здійснив подальший розвиток розпочатої раніше низки досліджень музичних та музикознавчих процесів психолого-педагогічними, соціологічними та культурологічними формами, методами, прийомами та засобами.

Значення отриманих автором результатів для науки і практики

Автором дисертаційного дослідження зроблено відповідний внесок в теоретико-методологічну наукову скарбницю і практику професійної підготовки майбутніх музикантів до соціокультурної роботи:

- розроблено актуальну концепцію підготовки майбутніх професійних музикантів до соціокультурної діяльності;

- створено методичні умови подальшого осмислення шляхів актуалізації освітнього процесу і трансформації процесу підготовки музикантів сфери академічної музики;

- сформовано передумови використання матеріалів дисертації при розробці освітніх програм, робочих навчальних планів і програм, при формуванні спецкурсів для закладів передвищої та вищої музичної освіти;

- створено сприятливі умови застосування теоретичних і практичних здобутків дисертації в навчальних курсах з педагогіки та методики викладання в музичних коледжах, академіях, на мистецьких факультетах університетів.

Мова і стиль викладення дисертаційного матеріалу свідчать про високу загальнолюдську і професійну культуру автора, знання актуальних вимог до оформлення наукових розробок, достатній рівень розвитку його дослідницько-виконавських умінь та навичок. Мова дисертації – державна. Викликає інтерес також повага автора до обґрунтовано необхідних заради успіху дослідження наукових джерел на інших світових мовах.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності

Аналіз дисертації та наукових публікацій Я.В. Долгіх не дає підстав визнати допущення автором якихось порушень академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, фальсифікація, фабрикація). Наукове дослідження містить у собі визначені чинним порядком посилання на використані джерела інформації послідовно у кожному випадку звертання до чужих позицій, ідей, тверджень та інших відомостей.

Але наукове дослідження не позбавлено ситуативних чи закономірних особливостей, які можуть носити дискусійний характер.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дослідження

Авторське дослідження Я.В. Долгіх викликає позитивне ставлення та інтерес до провідних ідей і наукової перспективності особистості автора.

Втім, прискіпливий аналіз роботи дав змогу побачити під іншим кутом зору деякі теоретико-методологічні, методичні та виконавські питання:

1. Важливий аспект звертання до проблеми моделювання будь-якої діяльності – це розробка її моделі. Зазвичай модель є спрощеним представленням змісту процесу чи явища, а “підготовка” – це системний процес у часі, що містить у своїй структурі певні взаємопов’язані та взаємозалежні елементи. У нашому випадку видається недостатнім лише простий текстуальний опис моделі підготовки як педагогічного процесу. Презентація змісту дослідження була б більш переконливою та зручною за допомогою зорового ряду при умові наявності саме в тексті *графічної структурно-функціональної моделі* підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва. Саме таке графічне зображення явищ та процесів успішно компенсує традиційні вади (нечіткість, “розмитість”) описових наукових текстів. Це важливо не як інша форма чи конкретна особливість оформлення тексту, а як саме змістова синтезована дія на розум і почуття того, на кого розрахований матеріал. Цей підхід дає змогу дієвого урахування індивідуальних відмінностей особистостей щодо можливостей різних способів сприймання неоднорідних варіантів зорової інформації.

2. Автор допускає певне спрощення підходу до поняття “методологія”, прагматизуючи його зміст від теоретичної бази і напрямів дослідження до простої методики як системи методів дослідження (У тексті: “Методологічна база дослідження представлена комплексом методів, спрямованих на розв’язання поставлених завдань...”). Цей поширений помилковий перехід до побутового рівня свідомості у подальшому тексті все ж компенсується науковим, але таке змішення знижує теоретико-методологічну чіткість та визначеність дисертаційного матеріалу.

1. Вдала в цілому програма експериментальної перевірки досягнутих результатів не викликає сумнівів і вдається достатньо досконалою, репрезентативною та надійною. І все ж автор пішов у руслі модної в останні

десятиліття хибної тенденції ідеалізації одного з діагностичних методів наукового дослідження – методу тестування (майже половина застосованих в експерименті методів – це саме тести).

Тест як дослідницький метод насправді має величезну перевагу перед іншими методами – дає у більшості випадків швидкий результат. Але при цьому він не може бути самостійним та одиночним методом дослідження, бо не враховує багатьох конкретних особливостей ситуацій, ознак, диференціальних та індивідуальних характеристик особистості, групи, колективу тощо. Як результат – *легалізована помилка підсумку*. При цьому позитивний характер тестів може добре зберігатися, якщо вони застосовуються у поєднанні, систематизації з іншими, класичними та інноваційними методами психолого-педагогічного дослідження.

Тест добре функціонує як дослідницький маркер, первинні результати застосування якого уточнюються та перевіряються вже цілою системою діагностичних методів. Саме батарея методів (методика дослідження) суттєво знижує потенційну помилковість результату. Будь-яка діяльнісна система підвищує ефективність результату та відкриває нові можливості завдяки взаємозв'язку, взаємообумовленості, взаємопроникненості її елементів як складових (Приклади: явища синергії, емерджентності тощо).

Стиль *формулювання назви* даного в цілому вдалого дисертаційного дослідження видається недосконалим і потребує корекційного редагування.

Достатньо якісне оформлення дисертаційного дослідження суттєво не погіршено такими незначними деталями, як:

- змішення у тексті понять “змістовий” (той, що стосується змісту) і “змістовний” (наповнений змістом);
- відсутність часткових висновків після кожного підрозділу тексту (“Таким чином,” “Отже,” тощо...).

Проте висловлені зауваження жодним чином не впливають на позитивне враження від дисертації, не знижують її цінність.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових працях

Основні наукові результати дослідження на тему “Підготовка майбутнього фахівця музичного мистецтва до соціокультурної діяльності в процесі фахової підготовки” висвітлено в п’яти наукових статтях. Наукових праць, що свідчать про апробацію матеріалів дисертації, також п’ять.

На основі аналізу наукових публікацій Я.В. Долгих можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які отримані внаслідок усього періоду дисертаційного дослідження, викладено у друкованих працях достатньо повно і вони здатні достатньо об’єктивно репрезентувати зміст дисертаційного дослідження і наукову позицію її автора.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Структурна побудова, зміст автореферату та викладені в ньому висновки у повному обсязі відбивають основні положення дисертаційного дослідження.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту

Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній галузі спеціальності “011 - Освітні, педагогічні науки”.

Висновок про відповідність дисертації вимогам “Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії”

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих наукових праць Ярослава Вікторовича Долгих дозволяє вважати, що дисертаційна робота на тему “Підготовка майбутнього фахівця музичного мистецтва до соціокультурної діяльності в процесі фахової підготовки” є самостійною, цілком завершеною працею, яка характеризується актуальністю, науковою новизною, практичною значимістю. Робота також містить наукові доробки, не захищені раніше нові наукові положення і повністю обґрунтовані висновки.

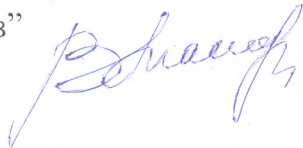
Зроблені зауваження та висловлені побажання не містять жорстких критичних оцінок, мають дискусійний характер, принципово не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження.

Протягом роботи з дисертаційними матеріалами та науковими публікаціями Я.В. Долгіх не виявлено порушень академічної доброчесності.

Все це дає підстави для висновку про те, що дисертація “Підготовка майбутнього фахівця музичного мистецтва до соціокультурної діяльності в процесі фахової підготовки” відповідає вимогам “Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії” (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року N 44), а також наказу Міністерства освіти і науки України N 40 від 12.01.2017 “Про затвердження Вимог до оформлення дисертації” (зі змінами від 12.07.2019), а її автор Ярослав Вікторович Долгіх заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальності 011 - Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор кафедри соціокультурної діяльності
Комунального закладу вищої освіти
“Академія культури і мистецтв”
Закарпатської обласної ради

Валерій МАСЛОВ

Підпис Валерія Маслова засвідчую:
ректор Комунального закладу вищої освіти
“Академія культури і мистецтв”
Закарпатської обласної ради,
доктор педагогічних наук,
професор

Наталія ШЕТЕЛЯ